

- vii. 3544 - 114 / 1933-34 - 1934. ii. 16. - lörkinehi - nõmai jogi pöt
 3688 - 256 / " " - " vi. 20. - nõmai jogi pöt - svtbs;
viii. 4212 - 48 / 1935-36 - 1935. x. 17. - veqyes - ionu;
ix. 4969 - 371 / 1936-37 - 1937. vi. 22. - veqyes ionu. - politikka pöt
 5093 - 59 / 1937-38 - " x. 20. - politikka pöt - svtbs;
x. 5237 - 203 / " " - 1938. ii. 25. - hieles - svtbs;

Õpiskla, arad m. 1906. xii. 2. nõm. kalli.

avalani ähiat: 747 / 1937. 38.

rep: 1937. iii. 2.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁ.

388 1937 / 1938 évi

1937 NOV. 26. hó n.

Előirat: _____

drb. melléklet. Utóirat: _____

Bizálatra kiadatik.

Dr. J. Kovács Annamária

Dr. Zsolt Gyula
profesor matematik.

Debrecen 1937. nov. 26.

[Handwritten signature]
e. i. délkán

Eljegyzés! Zs!

[Handwritten signature]

Eljegyzés! Zs!
1937 dec. 3

[Handwritten signature]

A BÜNTETŐJOGI TÉVEDÉSRŐL.

Doktori értekezés a büntetőjogból.

Irta:

Moldoványi Gyula.

jogszigorló.

A 2339

Mi a tévedés.

A külső világ jelenségéről érzékeink útján veszünk tudomást. A jelenségek és történések érzékelése eredményezi azt, hogy tudunk azokról. Az emberi érzékelő képesség azonban nem tökéletes. A jelenségek és történések felfogása lehet helyes és lehet helytelen. Ha érzékelésünk kifogástalanul történt, nem tévedtünk. Ha azonban érzékeink egy dolog vagy esemény tekintetében más tudatot szállítottak agyunknak, mint amilyen a dolog vagy esemény valóban: tévedtünk.

Az emberi természet semmiben sem tökéletes hiánytalanul. Érzékelő, felfogó képessége is emberi. Tehát botlásoknak, defectusoknak van kitéve. Már Róma is tudta, hogy "errare humanum est." De mi hát igazán a tévedés?

A tévedés /error/ a jelenségekről való helytelen, a valóságtól eltérő képzet alkotása. Az ilyen téves képzetalkotásnak a következménye azután valamely ténynek a valóságtól eltérő, vagy az- zal ellenkező felfogása.

A tévedés, mármint egy-é a nem tudás- sal? Egyet jelent-e azzal, hogy valamit nem tu- dunk, azaz arról fogalmat sem alkotunk?-

A tévedés a nem tudással nem azonos. Nem azonos tehát azzal az állapottal, amikor egy ténykörülményről se helyes, se helytelen ké- pünk nincsen.

Mégis azt kell mondanunk, hogy a té- vedés a nem tudásnak bizonyos fokozatát tartal- mazza.- Benne van a tévedésben a nem tudás bi- zonyos mérve. Mert a tévedés nem egyéb, mint a valamiről való nem tudás sajátos megjelené- si alakja.

A tévedés a jogban.

A tévedésnek a jog világában bizonyos következményei vannak.

Ezek a következmények különfélék a szerint, hogy mire vonatkozik a tévedés. A szerint tesszük ezt a különbséget, hogy mi a tévedés tárgya.

A tévedés vonatkozhatik bizonyos jogi szabályra. Vonatkozhatik azonban valamiféle tényre is. Az előbbi esetre mondjuk a jogtudomány kifejezőmódján, hogy: "ignorantia seu error iuris". A második esetben mondjuk a jog terminus technicusával, hogy: "ignorantia seu error facti."

Ezen felosztás után kutassuk, hogyan szerepel a tévedés a büntetőjogban.

A tévedés a büntetőjogban.

Büntetőtörvénykönyvünk 8.§-a olyan rendelkezést tartalmaz, hogy a büntetőtörvény nem tudása a tettest nem menti a consequentiák alól. A büntető törvény nem tudása, vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki.

A büntetőtörvénykönyvnek alig van szakasza, mely ellen a büntető bíróságok hasonló állást foglalnának.

Nemcsak a legfelsőbbgraduson dönteni hivatott bíróság küzd ezen szakasz rendelkezéseivel. Nemcsak az a legmagasabb birói forum, amelynek a jogegység megóvása a feladata, és amely bíróság épen ezért nagyobb fokú fegyelmezettséget tanusít az impulzív hajlamok el-

fojtása tekintetében. Ösztönösen igyekeznek a Btk. 81. §-ában foglalt rendelkezés bénító kötelekeitől szabadulni az alsóbiróságok is.

Az említett szakasz inflexibilis és imperativ tétele köti, bénítja a bíróságokat a felmentés kimondása tekintetében olyan esetekben is, amikor a felmentést a bíróságoknak a jogmeggyőződésükként parancsolja. Méginkább súlyosnak érzi a bírói gyakorlat e szakasz merev parancsát, amikor a *ius aequum* lehetőségeinek kihasználását teszi lehetetlenné.

A bíróságokat ezen merev szabály áttörésére belső impulzív erő indítja. Hogy ez a belső impulzív tendencia valóban meg van, s hogy milyen intenzív, azt a legfelső bírói forum nagy számu döntése igazolja.

Ezek a döntések a vádlott felmentését számos esetben a jogtalanság nem tudására építik. Mégpedig építik olyan esetben is, amikor a tény-

állásból vitán felül konstatálható, hogy a jogtalanság tudata tekintetében fennforgó tévedés a büntető jogszabály téves felfogásán nyugszik. Ime pedig ez az eset a törvény merev alkalmazása esetén beszámítást kizáró okul nem tekinthető.

A német jog az olyan jogszabályokat, amelyek a törvény részei ugyan, de azokat minden esetben nem kell alkalmazni - bár szövegük, értelmük és szellemük szerint alkalmazni kellene, nem őszinte paragrafusoknak nevezi ^x.

Hogyan lehetséges, hogy a törvényben foglalt ilyen cogens rendelkezés a bírói gyakorlatban így megketültetik?

A practicus élet a merev és a concret esetet nem szolgáló jogot erejével túlhaladja, legyőzi. A jogrendszer mesterséges creaturáival

^x
unerhliche Paragraphen

szemben a küzdelemben győzedelmeskedik. A jogevolucio szerencséje, hogy a jogrendszer mesterséges elementumaival folyó harcban az élet marad a győztes.

A jogevolucio és egészséges jogélet veszedelme, ha a súlyos gyakorlati consequentiákkal járó törvényi tételek tisztán fogalmi kérdés útján előálló precedentiákból szüretnek le.

Bizonyításra sem szoruló, köztudott tény, hogy a büntetőtörvénykönyvet nem ismeri mindenki, vagy legalábbis nem ismeri mindenki precizen a benne foglalt rendelkezéseket.

Igensokan vannak, akik, ha ismerik is, többé-kevésbbé a büntetőtörvényeket, de azok valamely rendelkezését tévesen értelmezik. A büntetőtörvényben körülírt rendelkezések értelmének záróvonalai elmosódottak előttük és így az ily szabályok ellen való egyszeri vétésük lehet a leginkább jóhiszemű is.

Hogy a büntető jogszabályok tételeinek határvonalai nem élesek, s hogy azok könnyen elvéthetők, bizonyítja a bíróságok divergens felfogása is.

Ugyanis számos alkalommal előfordul, hogy a bíróságoknak hasonló esetekben is eltérő az álláspontjuk. Miből származhatik az ilyen elütő álláspont, jóllehet az eset hasonló, vagy azonos?

Nem származhatik egyébből, mint a törvény rendelkezéseinek téves értelmezéséből.

Különös, hogy büntetőtörvénykönyvünk 81.§-a dogmatica kimondja, hogy a büntetőtörvénykönyv rendelkezéseit mindenkinek ismernie kötelessége - holott - azt nem ritkán még a bíróságok is elvétik.

Arra a tisztán fictiv és theoreticus alapra, hogy a büntetőtörvénykönyveket mindenki-

nek ismernie kell áthághatatlan szigorral épít egy gyakorlati consequentiát, mint félretehetően imperatív jogszabályt.

A modern igazságszolgáltatás szellemével ellenkező már az is, hogy ily praesumptiot construál - contra reum. Még inkább ellenkezik azonban a modern jogszolgáltatással az, hogy az ellenkező bizonyítását is kizárja azaz praesumptio iuris et de iure-t construál.

Mit jelent ez? Azt, hogy pressionálja a büntetőbíró, hogy fictiv alapon fictiv bűncselekményt állapítson meg és erre megfelelő büntetési módot és mértéket keressen, találjon és szabjon ki. Kétségtelenül nem könnyű bírói feladat ez.

Mert mit, illetve kit kell büntetni?

A büntetés nem a bűncselekményt van hivatva büntetni. A büntetésnek a bűnelkövető egyént kell sújtania, nem a bűncselekményt. Nem

az abstract, törvényben foglalt tény-álladékra szabandó büntetés, hanem az alanyra, a bűnelkövető személyre. A büntettest kell büntetni a bűnössége fokához mérten.

A fictiv tettes valósgos megbüntetése e szerint kétségkívül absurdum, hiszen az ilyen tettes bűnösségének foka meg sem állapítható. Bűnösségét mérlegelni lehetetlen. Olyan személynél, aki a bűncselekmény elkövetésénél a bűnelkövetés tudata nélkül járt el, a tett súlyosságát vagy enyhébb elbírálását eredményező tényezők és motívumok nem vizsgálhatók.

Márpedig az olyan eljárás, amely a büntető jogtudomány hosszú evolutioja és széles medrű művelése által produkált eredményeket ezen egyetlen paragrafus betartása érdekében félretenné, súlyos visszaesést jelentene.

Nem vitás, hogy a bűnelkövetők osztályo-

zása nagy fontossággal bír a kirovandó büntetési nem és mérv szempontjából.

A büntetőbíró előtt nem fekszik egyéb, mint a bűncselekmény abstract törvényi tényálladéka. Hiányzik ezzel szemben minden olyan adat, amely a bűnösség fokának megállapításához vezetne. A bírónak nem áll módjában a büntetett egyéniségét, karakterét megállapítani. Semmi olyan momentum nem segíti, amely a subjectiv bűnösségi fok megállapítását lehetővé tenné. Hiányzik a bűnösség bírói mérlegelésének irányt szabó minden körülmény, mert az olyan személyt, aki pusztán a valóságtól eltolódott képzele alapján valósított meg egy törvényi tényálladékot képező cselekedetet, az a bűnelkövetők egyik kategóriájába sem sorozható. Nyilvánítható-e alkalmi bűnösnek a törvények ellen téves képzet alapján vétő?

Bizonyára nem. Még kevésbé sorozható a szenvedélyes vagy megrögzött büntetettek közé.

Kérdés mármost, mely magában foglalja a feleletet is: az olyan bűnös, akit nem a szenvedély, vagy az arra való impulzív hajlam készítet a bűnözésre pusztán azért valósított meg valamely büntető törvénybeli tényálladékot, mert úgy hitte, hogy jogosan cselekszik, büntethető-e és ha igen, minő büntetési mértékkel?

A klasszikus büntetőjogi iskola a büntetőbíró legfontosabb feladatát abban látja, hogy az a bűnösség fokát megállapítsa és arra a megfelelőnek ítélt büntetést kiszabja.

A Btk. 81. §-ának merev betartása mellett a klasszikus iskola ellentétbe jut saját tanításával.

Ha ugyanis megállapítást nyer, hogy a tettes jóhiszeműen cselekedett, azaz nem tudott a cselekedete jogtalan voltáról és a büntetőbíró mégis büntetés kiszabására presszionálja. Kétség-

kivül ellentétes dolog a bona fide - vagy, mint az angolok mondják "bona fide and without malice" - cselekvőt büntetéssel sújtani.

A klasszikus büntetőjogi iskola szerint a büntetéssel való fenyegetés célja a bűnelkövetés meggátlása. A büntetés kilátásba helyezése a bűnözéstől való visszatartás domináns eszköze. Mégis büntetést alkalmaz az olyan bűnelkövetővel szemben, aki téves képzet alapján cselekedett, vagy a cselekmény jogellenes voltáról nem tudott. Tehát a büntető törvény semminémű ingerentiát reá nem gyakorolhatott.

Ime úgy a teoria, mint a praxis állásfoglalása szempontjából a probléma kulcsa ott rejlik, hogy szükséges-e a jogellenesség tudata ahhoz, hogy valamely tárgyilag jogellenes cselekmény a tettes terhére írható legyen.

A természetes észmenet diktálja, hogy a

cselekmény jogellenességének tudata feltétlenül szükséges ahhoz, hogy szándékosságról beszélhessünk. A büntetőjogi szándékosság létéhez megkívánt jogellenesség tudata egyszerű fogalom. Nem obscurus jogi jelenség. Nem nehezen megvilágítható fogalom.

A jogtalanság tudata a jogéletnek igen egyszerű jelensége.

Mégis, ha ez az alapján egyszerű fogalom olyan jogi formulában foglaltan kerül a bíró elé, melyben a jogász defíniók ismert homályossága miatt komplikált jelenségként tűnik fel, veszedelmes lehet. Miért? Mert a büntetőbíró vele született jogi érzékével, fegyelmezett agyával és kiváló praxisával a formulában foglaltakat a célnak megfelelően tudná hasznosítani. Csakhogy a hibásan construalt formula ez elé súlyos akadályokat állít.

Ez a jelenség szemlélhető épen a tévedés tanánál is.

A német büntetőjog^x a tévedés ily téves értelemben felfogott tanát követi. Ám a német tudományos irodalomban a német büntetőjogász vezérszenik nagyobb része a hivatalos német büntetőjoggal ellenkező álláspont híve.

A magyar büntetőjogászok kiemelkedő egyéniségei^{xx} végsőleg azon nézőpontra találkoznak, hogy, ha a bűnelkövető személy a véghezvitt cselekedet büncselekmény voltát nem tudta, vagy úgy hitte, hogy cselekedete a jog által megengedett cselekedetek közé tartozik, enyhébb büntetéssel sújtandó. Hapedig a büntettes jóhiszeműen járt el és tévedése menthető tévedés, úgy fel is menthető. Jogászaink határozottan állást foglalnak

^x Nem a Hitleri németbirodalom jogászairól van szó.

^{xx} Finkey, Bernolák, etc.

az ellen, hogy a büntető- és más jogban történt tévedés között különbség tétessék. Aki bona fide követett el valamely cselekményt, azt fel kell menteni a tett következményei alól, akár a büntetőjogban, akár más jogban tévedett.

A vezető büntetőjogászok kétségek nélkül helyes nézetet vallanak ezzel. Mégis a büntető-törvényhozások a bebizonyítottan helytelen állásponton állnak.

Hogyan lehetséges, hogy a törvényhozó a helytelen nézethez oly erősen vonzódik?

Kérdezhetnők: vajjon a modern büntetőjogászok álláspontja új, a büntetőjogban revolutiót keltő tan-e? Olyan tan ez, amely korát meghaladó radikálizmusával messze megelőzi a látszólag haladó törvényhozást. Ezzel a modern tannal szemben a törvényalkotás a letűnt kor reminiscenciájaként hat?

Ha felvetődik az ilyen kérdés tekint -
sük, a jogevolucio megismerése érdekében pro il-
lustratione a régmúlt jogélet traditioit.

Nem vitás, hogy az ősi társadalmaknak
a modern társadalmakkal történő comparatioja ké-
tes értékű. Az ősi társadalmak kulturális viszo-
nyainak, a morális és jogi rendnek különbözősége
miatt, az összehasonlítás nem könnyű feladat.
Az ősi társadalmi rendben az isteni és emberi
eredetű jog szétválásának folyamata még nem fe-
jeződött be. Mégis az összehasonlítás eredménye-
ként a substantiát tartva szem előtt, constatál-
ható, hogy az a quasi dogmának tekintett elvi
fictio, mely szerint a büntető törvényt mindenki-
nek ismernie kell, nem volt fennálló tétel min-
den időben.

A népek legprimitívebb műveltségi
gradusán s a legősibb fejlettségű büntetőjog

uralma idején a subiectiv bűnösségnek alig volt jelentősége.

A külső jelekből felismerhető jogsértés előidézőjét büntették egyedül azon az alapon, hogy jogsértő cselekedetet követett el. Büntetés érte ilyenformán a tetteket akkor is, ha a szándékosság nála teljes mérvben hiányzott.

Ez a barbár felfogás azonban a társadalom evolutiojával már jó korán eltűnik. Ugyannyira, hogy már az ősi natiók kulturhistoriája is a modern büntetőjogi idiomához közelgő felfogást tükrözi.

Az orientális népek s ezek között az indi népek egyházi vonatkozású jogrendje is igazolja ezt az állítást. Így a buddhista szerzetek fegyelmi jogában a legrigorozusabban betartják a jogalkalmazás azt az elvét, hogy a bűncselekményre megállapított joghátrány csak a tettet

dolosusan elkövető egyént sujthatja. Az olyan természetű vétségek tettesei, amely vétségeket dolus nélkül is el lehet követni, jóhiszeműségük esetén felmentetnek. Olyképp mellőzik ezeknél a büntetés kiszabását, amint az elme gyengék, vagy elmebetegek dolussal nem vádolhatván, felmentendők tettük consequentiái alól. Aki más tulajdonában levő ingót a jogtalan eltulajdonítás szándékával elvesz, a buddhista szerzetből kitalasztatik. Aki azonban az idegen ingó elvételénél azon téves hitben jár el, hogy az elvett dolog az övé, vagy a tulajdonos az elvételbe beleegyezett, semmiféle joghátrányt szenvedni nem fog.

A mozlím jog a mozlím vallás tételei ellen vétőt csakis akkor bünteti, ha az a törvényben foglalt kötelességét tudatosan szegte meg. Köztudomásu, hogy a muzulmán hit a bor élvezését tiltja. Mégis a tilalom ellen vétő csak akkor részeseül büntetésben, ha a borivást tiltó isteni pa-

rancs létezéséről tudott. Ha a világosan ismert tiltó jogtételt szándékosan hágtá át.

Nyilvánvaló, hogy az orientális jogokból így felhozott kevés példa csupán joghistóriai jelentőségű. Emellett azonban alkalmas ez az illustratio arra, hogy bizonyítsuk azt, miszerint a büntetőjog kilépve legprimitivebb fejlődési állomásáról, a subiectiv bűnösség kérdésével is foglalkozik. Mert mi volt a jog legkezdetlegesebb evolutionális állása? Az, amidőn a tettest pusztán a jogellenes, jogsértő cselekmény előidézéséért büntette. Büntette a jogsértő cselekedet külső eredményéért és eredménye alapján. A jog ebben az állapotában a subiectiv bűnösségi fok alapjára helyezett büntetőjogi felelősség etikai jelentőségét nem ismerte. Midőn azonban a subiectiv bűnösségre bazirozott felelősség gondolata és jelentősége egyre erősödik, ezzel parallel ébred fel és erősödik az a nézet is, hogy a büntetőjog-

ban kiszabott büntetési tételekkel csak oly tettesek sujthatók, akik, a büntetőjogról, illetőleg a benne foglalt tételekről képzetten birtak. Aminthogy természetes szabállyá lett, hogy a büntetőjog által egyes cselekményekre megállapított joghátrány csak arra nehezedhetik, aki a büntetőjogról képzetet alkotni, röviden szólva, azt ismerni képes volt.

A jogtörténeti szemlélődés végigvezet a római jogon és canon jogon. Mindkettőben és más ősi jogrendszerekben is, bizton követhetők a vázolt felfogás ingerentiájának nyomai.

Ez a nézet eredményezte a régi jogokban a "rusticitas" fogalmának kifejlését. A "rusticitas" fogalma és jelentősége abban állott, hogy a foglalkozásuknál /: földművelő, erdőmunkás, etc. etc.:/ és életviszonyuknál /: a kultúrterületektől hermetizált vidékeken élők, etc.:/ fogva a jogot nem is-

merők a jog nem ismeréséből származó összeüt-
közéseik következményeit nem viselték.

Ezzel az igazi tévedéssel, vagy tudatlansággal szemben kifejlesztették a régi jogok az "ignorantia affecta" fogalmát. A nem valódi, tette-
zett tévedés, vagy tudatlanság jelenségét. Ugyancsak
ismerte a régi jog az "ignorantia seu error in-
vincibilis"-t is az "ignorantia cassa" és az "ig-
norantia graviter culpabilis" fogalmával szemben.
Ezek közül az ignorantia graviter culpabilis
a tettes felelősségrevonását, illetőleg meg bü-
ntetését nem zárja ki.

Íme a régi jogok a tévedésnek és nem-
tudásnak ilyen jelentőséget adtak. A modern jog
pedig a menthető tévedésben levő büntettest is
a szándékosan bűnelkövetővel bünteti egyenlő-
képen. Vagyis kimondhatjuk, hogy a modern jogok
ilyen tendenciája a büntetőjog etikai fundamentu-

mával ellentétben van. Ellenkezik azonban ez az irányzat a büntetőjog igazi szellemével is.

Kérdés mostmár, hogy a modern büntetőjog minő okból mutat ilyen különbséget az ókori gyakorlattal szemben a tévedés tana tekintetében. Honnan van az, hogy az a dogma természetü elvi feltevés, hogy a büntetőjogot mindenkinek ismer-
nie kell, a modern büntetőjog uralkodó tétele?

Valószínűnek tetszik, hogy ennek az az oka, hogy a pénzügyi, illetőleg rendőri kihágások nincsenek élesen elválasztva a tulajdonképeni kriminális karakterü delictum típusoktól.

Tehát a pénzügyi, illetőleg rendőri kihágási jog az, amely - bizonyos nézetek szerint - a büntetőjog eme tételét, mint hatást kitermelte. Miért a pénzügyi, illetőleg rendőri kihágási jog? Azért, mert a közigazgatási, illetve rendőri hatóságnak nem áll módjában tüzetesen vizsgálni, hogy a kihágás elkövetője ismerte-e az általa áthágott

tiltó jogszabályokat, vagy nem.

Nagyon is célszerű volna tehát épen a változt momentum figyelembevételével elvi különbséget tenni a - mondjuk így - szoros értelemben vett, vagy igazi kihágások és a büntetőjogi karakterű kihágási bűncselekmények között.

Minden jogászilag gondolkodó fő előtt világos, hogy külön világ a közigazgatás és egészen más világ az igazságszolgáltatás. Senki előtt sem vitás, hogy a közigazgatási rendészet mennyire más természetű tevékenységi terület, mint a büntetőigazságszolgáltatási tevékenység.

Önmagától kitetsző a divergentia a kettő között, még ha az elvi differentiát figyelmen kívül hagyjuk is. Áthidalhatatlan távolságban áll egymástól a kis jelentőségű kihágási rendbüntetés, és a nagy jelentőségű, súlyra, a becsületre is maradandó foltot hagyó büntetőbírósi ítélet.

A közigazgatási tisztviselőre valóban nem róható az a feladat, hogy a kihágás tettesénél kutassa, hogy az mennyiben ismerte az áthágott tiltó jogszabályt és mennyiben nem. Nem érdekelheti az, hogy a tettesnél a szándékosság fennforog-e, vagy sem. De teljes joggal kívánható a büntetőbirótól és hatóságoktól, hogy ezt a vizsgálat tárgyává tegyék. Feladatukká tehető ez annál inkább, mert a büntetőbiróságoknak erre alkalmuk és megfelelő felkészültségük van.

A rendőri hatóságoknak a közrend fenntartása érdekében meg kell adni azt a rigorózusabb eszközt, hogy a szabályt nem tudó, vagy tévesen ismerő egyéneket is büntethessék.

A társadalom jogbiztonsága azonban ily drasztikus eszközök védelmére nem szorul. Nem kívánja a társadalmi jogrend biztonsága azt, hogy a bünt elkövetett, de subiectiv bűnösség hijján hibátlan és tehát a társadalomra

ártatlan egyének a büntetőjog, illetőleg büntetőbírósi itélet ugyanolyan szigorúságát szenvedjék el, aminőt a szokásból bűnözők, a megrögzött büntettek, vagy a közveszélyes bűnelkövetők kiérdemelnek.

Am a büntetőtörvénykönyvünk 81.§-ában foglalt rendelkezés nemcsak úgy fogható fel, mint a közigazgatási, illetőleg rendőri kihágási jog hatása. Felfogható ez a tétel annak folyamánként is, hogy a bölcséleti, tisztán elméleti jogász irányszat tulteng a jogalkalmazás gyakorlati tevékenysége során. A jogbölcséleti irányszat a jogélet minden jelenségét constans alakba kívánja rendszerezni. Még kevésbbé elérhető célnak kell azonban tekintenünk azt a törekvést, hogy a mindennapi élet összes jelenségeit és relatioit is ugyanigy akarja geometrikus formába petrificálni.

Bizonyos, hogy a gyakorlati életben felmerült problémák egységes megoldása csakis elvi dogmatikus bázis alapján lehetséges. Mégis a büntetőbíró feladata nem jogbölcseleti, tisztán elméleti tevékenység. Tevékenysége nem abstract akadémikus jellegű feladat. Az ilyen tisztán elméleti ténykedés a jogtudósra vár. A büntetőbíró előtt a hétköznapi változatos eseményei peregnek. Előtte nem fekszenek elvont jogi esetek. Az elméleti jogász teóriája szenvedhet valaminő fogyatkozásban. Pozitív kár ebből nem származik. A büntetőbíró előtt a vivens élet esetei, embersonok, nem ritkán emberi életek fekszenek. A helyes irány elvételése itt súlyos következményekkel jár. A büntetőigazságszolgáltatás természetével tehát nem egyezik az, hogy tisztán jogi momentumok oly dominans szerephez jussanak, hogy ezáltal az egész büntetőjogszolgáltatás kísérletnek, a vádlott pedig kísérleti alannak tessenek.

A Btk. 81. §-a pedig egészében impera-
ticus dogmaszerű elvi feltételezésen nyugszik.
Mesterkélts és inflexibilis rendelkezés ez.

Büntető törvénykönyvünkben nem egye-
dűli jelenség ez, mégis szerencsére ritkán ész-
lelhető.

A 81. §-hoz talán a 284. §^x hasonló. Ez a
hasonlóság abban mutatkozik, hogy az ezen sza-
kaszban kifejtett parancs nyomán keletkezett gyar-
korlat is olyas elméletet váltott ki az esküd-
tekből, mint a 81. §-ban foglalt a szakbiróságok-
ból. A 284. §-on alapuló gyakorlattal is olyan-
formán ellenkezik a jogalkalmazó esküdtbirósá-
gok jogérzete, mint ahogyan a 81 §. jogparancsá-
nak bilincsetől igyekeznek szabadulni minden foko-
zatu birói forum.

Hogyan sikerül a bíróságoknak a jog-
érzetük diktálta eljárást követni?-

~~x a 284. §-ban foglalt "házasságon kívül szü-
letett gyermek" kifejezés oly merev értelmezést
nyert, hogy ilyennek csak a házasság valóságos
fennállása idején kívül született tekinthető.
/. Kuria 5. sz. döntvénye.:/~~

A bíróságok azokban az esetekben, amik-
dön a bűncselekmény elkövetése a büntetőör-
vénykönyv téves értelmezésén, illetőleg téves
felfogásán nyugszik, a vádlottat a Btk. 75.§-a
alapján mentik fel. A 75.§. ugyanis kimondja, hogy
büntett vagy vétség csak szándékos cselekmény
lehet. Helyt ad azonban a 75.§. annak, hogy bizo-
nyos, a törvény által kijelölt esetben a gondat-
lanságból elkövetett vétség is büntetendő. Mit
mond tehát ez a szakasz?. Az említett kivétel-
től eltekintve kimondja, hogy a bűncselekményhez,
illetőleg büntetéshez megkívántatik a szándékos-
ság.

Mármint, ha a bíróságok a 81.§-ban fog-
lalt merev, formalisztikus paranccsal találják
magukat szemközt és konstatálják, hogy a bűncse-
lekmény elkövetése a büntetőtörvény téves fel-
fogására vezethető vissza, a felmentő ítéletet az-

zal indokolják, hogy a 75.§-ban megkivánt szándékosság nincs jelen.^x

Szükséges ez a kerülő, merthiszen a 81.§. utját állja annak, hogy a büntetőtörvény téves felfogása az abban történt tévedés, a felmentő ítélet legalis alapja legyen.

Helyeselhető-e a bíróságoknak ilyen - lényegében mégiscsak contra legem - eljárása?

Nem tagadható meg ettől az eljárástól a helyeslés, ha méltányos esetekben alkalmazzák. Erdemben helyeselhető ez az eljárás, mert a materiális igazság érvényre juttatása érdekében történik. Az anyagi igazság győzelme ez, a formalisztikus tétellel, az alaki igazsággal szemben. Az a tény, hogy a bíróságoknak ilyenformán a törvény ellenére kell döntést hozni, arra mutat, hogy a bün-

^x pl. nem tudta a tettes, hogy a dolog eltulajdonítása jogtalan. A jogtalanság tudata hiányzott.

tetőtörvénynek ez a szakasza nem illik a modern büntetőtörvénykönyv egyéb szakaszai közé. Ez a paragrafus dilemma elé állítja a bírót. Ellentétben áll a büntetőtörvény és törvénykönyv szellemével és céljával. A Btk. a -már érintett - 75.§-ban, mint láttuk, kimondja generalis elvi szabályként, hogy a szándékos elkövetés a bűncselekmény^x tényálladási ismérve.

A szándékosság fogalma azonban a tudatosság fogalmát is magában foglalja. Aki szándékosan követ el valamely bűncselekményt, az tudja, hogy amit tesz, az törvényben körülírt büntetendő cselekmény. A szándékosságban a tudatosságot külön nem is szemléljük. Természetesen beleértjük. A tudatosság pedig az elkövetendő, vagy elkövetett büntett valamennyi tényállá-

x

a büntetetté és a fentebb említett kivétellel a vétségé, természetesen

déki részelemére ki kell, hogy terjedjen.

A cselekmény jogellenessége, az u.n. tárgyi jogellenesség tudata tehát szintén feltételezhető minden esetben. Miért? Mert az objektív jogellenesség a bűncselekménynek primár tényálladási ismérve.

Csak hogy a Btk. olyan esetben, amidőn a jogellenességet szükségképeni tényálladási elemnek tekinti - vethetnők ellen a fenti állításnak - a cselekmény törvényi tényálladékanak definíciójában fel is veszi azt.^x

Mi következik ebből a cotraris? Az következne, hogy ahol a bűncselekmény törvényi tényálladékanak meghatározásában a jogellenesség, mint tényálladási elem nem szerepel, a cselekmény elkövetéséhez a jogellenesség nem is kívántatik meg.

^x emlékezzünk a Btk. 333.§-ára pl.!

Ez az ellenvetés azonnal megdől, ha a Btk.-ban szereplő bűncselekmények tényálladékait vizsgálat alá vesszük. Ez a vizsgálat azt fogja mutatni, hogy az egyik tényálladéknál a jogellenesség ki van domborítva, a másiknál nincsen. Az egyik tényálladáki definitióban jelen van, a másikban nincs jelen. Az egyes tényálladáki meghatározásokban a jogellenesség kihangsúlyozása, vagy ki nem hangsúlyozása nem mutat elvi következetességet. Esetszerű csupán. Nem lehet annak létéből, illetve nem létéből arra következtetni, hogy csakis azon bűncselekmények tényálladékanak része a jogellenesség, amelyekben említve van.

A 75.§-ban foglalt generalis és fundamentalis szabály, hogy a cselekmény jogellenességének tudata valamennyi bűncselekménynél megkivánt elem, a tényálladékok vizsgálata után nem dől meg, hanem erősödik.

A tévedés büntetőjogi és más jogi

természete.

Különbséget tenni büntetőjogi és más jogi tévedés között nem ítélhető helyesnek. A büntető igazságszolgáltatás találóan illusztrálja, hogy mily kétes értékű a büntetőjogi és egyéb jogi tévedés közötti különböztetés. Az ilyen megkülönböztetés bírói inconsequentiará vezethet. A büntető bírót fungálása közben kétségkívül a magas fokú értelem vezeti. Jogászai képzettsége és bölcsen mérlegelő inteligentiája bizonyára az objektivitás magaslatán tartják egy jogügy eldöntése során. Mégis nem tagadható, hogy az ítélet meghozatalánál az értelem uralma mellett, vagy alatt az érzelem is szerephez jut. Mit eredményez

ez aztán?

Azt, hogy a bíró a felmentés érdekében felfoghatja a tévedést más jogbelinek is. Ha pedig el akar ítélni, felfoghatja büntetőjogbelinek.^x

Mi tehát a helyesnek tetsző megállapítás?

Az, hogy minden olyan tévedést, amely a büntetőjog szempontjából tekintetbe jövő, jelentős tényálladéokra vonatkozik, büntetőjogban történt tévedésnek kell tekinteni.

Ha a büntetőjogi és más jogi területen történt tévedés közötti különbséget consequensen minden jogkérdésre alkalmazzuk, úgy minden olyan jogkérdést, amely nem büntetőjogi szabályok alapján határozható meg, nem büntetőjogi kérdésnek kell

x

pl. ha bigámia esetén a tettes abban tévedett, hogy az előbbi házassága érvényes volt-e, felfogható büntetőjogi, vagy más jogi tévedésnek.

tekinténünk. Az abban való tévedés tehát nem büntetőjogi.^x

Ez a teoria, mely szerint ilyen tisztán formális különbségtételtől függ az, hogy a tévedésből, jóhiszeműen cselekvő vádlott felmentessék, vagy elítéltessek, nem lehet helyes. Az ezen elmélet szerint eljáró büntetőbíró nem azt vizsgálja, hogy a tettesnek jó szándéka volt-e, avagy dolosusan járt el. A bíró ahelyett a tisztán alakszerű törvénytechnikai esetlegességek alapján ítél el, vagy ment fel.

A Btk. 81. §-a szerint azonban nemcsak a büntetőtörvény nem tudása, hanem annak téves fel-fogása sem releváns a beszámítás szempontjából.

Mit jelent ez?

^x pl. hogy az ingó dolog idegen dolog-e, azt a magánjog érvényes szabályai alapján állapíthatjuk meg.

Azt, hogy ezzel valójában még a vázolt mes-
terkelt *distictio* is lehetetlenné van téve. A jogi
tévedések legnagyobb része ugyanis olyan, hogy^x
végelemzésben a büntetőjog téves értelmezésére ve-
zethetők vissza.

A helyes végkövetkezménynek tehát az
látszik, hogyha a tévedésnek a szándékosság tekin-
tetében gyakorolt ingerentiáját a büntetőbíró
álkpitja meg.

A büntetőbíró feladata a tettes valameny-
nyi individuális körülményének vizsgálata. Az ő
feladata, hogy ezen általa vizsgált körülményekből
constatalja azt, hogy a bűnelkövető egyén igazi
jószándékkal cselekedett-e, vagy sem. Hogy valóban
tévedett, vagy tévedése csak simplex menekülési
eszköz, a felelősség alul, u. n. "*affectata ignorantia*."

^x
gondoljunk pl. a tulajdonjog létének téves fel-
fogására.

Ez a nézet quadrál a modern büntetőjogi irányzattal is. A modern büntetőjog a motivumok tanát uralkodó rangra emelte. A bíró nemcsak a külső jelenségeket vizsgálja, hanem szorgos vizsgálatnak veti alá a bűnös összes életkörülményeit, karakterbeli sajátosságait is. Vagyis a modern bíró "de internis" is ítél, ellentétben római elődjével.

A büntetőbírónak azonban állandóan szem előtt kell tartania azt, hogy az átlag ember a jogot precízen nem ismerheti. Joggal nem foglalkozó egyénekről a tételes jogi rendelkezések pontos ismeretét feltételezni nyilván abszurdum. Ami azonban nem azt jelenti, hogy a jogi analfabétizmus a bűnözés mentsvára. Mert pontos jogi tudást nem, de tisztességérzetet mindenkiről fel lehet, és fel kell tételeznünk. Mindekinek tisztult fogalommal kell bírnia a közmorál követelményeiről. És tudnia kell azt, hogy meddig terjed az ő

cselekvési szabadsága. Hol az a határ, amelyen túl már embertársa jogait sérti.

Ezen mindenkitől megkívánt és mindenkinél feltételezett mértéken túl terjedő jogi ismeret nem kívánható és - nem is igen található.

Ez azonban nem aggasztó jelenség. A tételes jog ereje nem akkor kezdődik valakire nézve, amikor azt tökéletesen ismeri. A jog kötelező ereje a jogi meggyőződés szülötte. Előbb van a jogérzet, azután a jogszabály. Mint jogi nyelven mondjuk: a jogérzet a prius, a jog a posterius.

Csak hogy a formális jogi disziplina, amely már a tárgyait distinctiot is mesterségesen construlta - nem ezt a nézetet teszi magáévá. Az elvont fogalmi formulával operáló jogtudomány nincs tekintettel a jogi meggyőződésre. Egy általa felvett abstractumból vezeti le a maga tételeit. Tekintet nélkül a gyakorlati alkalmazhatóságra.

Már pedig a jogi meggyőződéstől távol álló jogszabály mesterkélte. A természetes uton kifejlődött jogtétel biztosíthatja csak a tételes jogszabály és a nép jogérzete közötti teljes asszoniát.

Nyilvánvalóan helytelen tehát az olyan jogszabály követése, amely a szándékosság, illetve tudatosság valóságos fennforgásának vizsgálata nélkül, attól teszi függővé a büntetés kiszabásának, vagy afelmentésnek nagy jelentőségű kérdését, hogy egy bizonytalan jogkérdés, egy még határozatlanabb ideig domináló elmélet szerint milyen eldöntést nyer.

A bíróságoknak ezen az alapon történő ítélkezése figyelmen kívül hagyja a nép természetes, morális felfogását és jogérzetét.

A Btk. 81. §-a pedig, a benne foglalt merev paraccsal meggátolja azt, hogy a bíró a tévedés tényleges fennforgása esetén is felmenthesse a

vádlottat. Vagyis meggátolja ezzel azt, hogy a bíró teljes szabadsággal mérlegelje azokat a momentumokat, amelyek alapján a vádlott subiectiv bűnösségének megállapítása lehetséges.

Az idézett szakasz ilyen rendelkezése, illetve természete - közelebbről vizsgálva - megfontolásra késztet a tekintetben, hogy nem jelenti-e ez a jogalkotó hatáskör túlhágását. A jogalkotó hatásköre ugyanis annak kimondásra terjed ki, hogy a bűncselekményre megállapított büntetési tétel a tettesre szabassék ki, ha az a cselekmény jogellenes voltával tisztában volt. Aki tette jogellenességét és annak következményeit világosan felismerte, ítéltessek el. Röviden szólva az, aki dolosusan cselekedett.

A jogalkotó, a törvényhozó azonban nem írhatja elő, hogy a bíró tette jogellenességének és következményeinek belátására képesnek találjon valakit, aki meggyőződése szerint arra nem képes.

Íme a 81.§. rendelkezése szemlélhető
ugyis, mint a törvényalkotónak a birói fictio
területére való átlépése. Tekinthető ugyis, mint
a birói szabadság korlátozása. És ezzel a tenden-
ciával dokumentálja a 81.§. azt, hogy elmaradt
a korszerű haladástól. Nem quadrál a modern bün-
tetőjogok irányzatával. A modern büntetőjogi kodexek-
nek azzal a modern törekvésével, hogy a birót a
büntetésenyhitési joggal a lehető legszélesebb
mértékben felruházzák. Hogy bizonyos esetekben
puszta dorgálásra szorítkozhatnak. Ahol pedig az
eset és körülményei indokolják: felmenthetnek.
Egyszerűen szólva a tárgyalt szakasz ellenté-
tesnek látszik azzal a modern elvvel, hogy ha a
büntetéssel elérni vélt cél büntetés nélkül el-
érhető; ne büntessünk!

Forrásmunkák.

- 1./ Dr.Finkey Ferenc:A magyar büntetőjog tankönyve.
- 2./ Dr.Bernolák Nándor:A tévedés tana a büntetőjogban
- 3./ Doleschal Alfréd:A svájci,osztrák és német
büntetőjavaslatok.
- 4./ Baumgarten: A bíró:Jogászegyleti értekezés,1911.

.-o-o-o-.

Tartalomjegyzék.

Mi a tévedés?	3.	oldal.
A tévedés a jogban	5.	-"-
A tévedés a büntetőjogban	6.	-"-
A tévedés büntetőjogi és más jogi természete	43.	-"-
Forrásmunkák	45.	-"-

.-o-o-o-.

.-o-o-o-.

DEBRECENI EGYETEM
1962/1963. évi jogi fakultás